

as a method of experimental study of cadets' value-attitude to the subjects of cognitive activity is recommended for the investigation of culturological training of cadets. A special teaching of means of scientific analysis of events and facts has an influence on the cadets' value-attitude formation.

Key words: culturological training, value and pragmatic approach, training of cadets.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК [378. 016:168.522] (043.3)

Т. О. Зюзіна

ЦИКЛ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ СТУДЕНСТВА

Згідно з традицією у структурі вітчизняної вищої професійної освіти передбачається фундаментальна загальноосвітня складова. Фундаментальність вищої професійної освіти трактується головним чином як енциклопедизм та висока теоретичність знання, що набувається студентами. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки у ВНЗ України традиційно складався із сукупності дисциплін, серед яких були представлені „Філософія”, „Історія”, „Соціологія”, „Політологія”, „Правознавство”, „Основи економічних знань”, „Культурологія”, „Релігієзнавство”, „Етика”, „Естетика”, „Українська ділова мова” та „Іноземна мова за фаховим спрямуванням”. Два роки тому, аргументуючи необхідністю наближення до європейських моделей освіти в контексті Болонського процесу, була здійснена реформа гуманітарної складової вищої професійної освіти в Україні. Провідною ідеєю реформи було визначено виділення обов'язкових для вивчення та елективних гуманітарних дисциплін. До блоку елективних дисциплін, тобто необов'язкових для вивчення, як правило, включаються „Релігієзнавство”, „Етика”, „Естетика”, „Культурологія”, „Соціологія”, „Політологія” тощо; додається варіативний компонент у вигляді спецкурсів, які представляють деякі проблемні напрямки базових соціально-гуманітарних дисциплін. Склад та структура дисциплін елективного характеру варіюється в навчальних планах ВНЗ України, що, до речі, є характерною особливістю світової університетської практики з 60-х років ХХ ст. Проте ми вирішили, що це обов'язкова складова модернізації.

Зауважимо, що в різних країнах світу саме в цей період відбувалися процеси як подібного, так і протилежного характеру. Так, наприклад, Російська Федерація вже мала досвід такого підходу і негативні оцінки цієї практики з боку професорсько-педагогічного складу вишів, оскільки у

дійсності вона призвела до реального скорочення кола гуманітарних дисциплін, що, на думку викладачів, мало негативні наслідки загальнокультурного характеру, зокрема, зниження рівня осмисленості студентством, тобто передовим загоном молоді, соціально-моральної проблематики, формування їх світогляду. А в цей же час у Німеччині, яка за традицією мала елективний компонент в навчальних планах не одне десятиріччя, навпаки вдалися до централізації та уніфікації загальногуманітарної підготовки, що було продиктовано як соціальними, так і фінансовими умовами кризи. Таким чином, у межах національних освітніх систем різних країн користувалися різними моделями гуманітарної складової професійної освіти, було представлено різноманіття підходів до вирішення даної проблеми, і визначення загальноосвітової тенденції є неможливим.

Так чи варто було поспішати з реформою такого характеру в системі вищої освіти України. На нашу думку, шукати відповідь на це питання необхідно, вдаючись до аналізу освітянської практики провідних країн світу.

Ми представимо оглядову панораму вирішення проблеми структурно-змістової (предметної) та проблемно-тематичної (змістовної) моделі загальногуманітарної підготовки в різних національних освітніх системах.

Ще в середині ХХ ст. у передмові до книги Х. Ортеги-і-Гассета „Місія університету” Говард Лі Ностранд писав: „Загальна освіта означає, що загальний розвиток індивіда перебуває поза його професійною підготовкою. Він включає в себе цивілізування його життєвих цілей, удосконалення його емоційних реакцій та покращення його здатності розуміти природу речей у відповідності з найкращими знаннями свого часу” [1, с. 162]. Ця теза стала вихідною для визначення положення про сутність загальної освіти як такої, що не повинна мати значних розбіжностей при підготовці фахівців різного напрямку, однозначного фахового спрямування.

У навчальних закладах Америки, як свідчать дані з порівняльної педагогіки, обсяг гуманітарних дисциплін є значним і має тенденцію до зростання. Проаналізувавши основні тенденції розвитку університетів на Заході та Сході, Н. Ладижец пише: „Навіть традиційно технічно і технологічно орієнтовані університети вимушені сьогодні суттєво збільшити число аудиторних годин та перелік соціально-гуманітарних дисциплін. При цьому виходять з того, що гуманітарні дисципліни повинні забезпечити індивідуально-особистісний розвиток, а соціальні науки формувати цілісне уявлення про розвиток суспільства як системи” [2, с. 221]. У провідних університетах США, зокрема Гарвардському, Йельському, Принстонському та інших для студентів негуманітарних спеціальностей була реалізована загальнодержавна програма „Назад до витоків”, яка передбачала обов’язкове вивчення десяти курсів з п’яти основних сфер культури: три – з літератури та мистецтва, два – з історії,

два – з соціально-філософського аналізу, два – з природничої сфери, один – з мови і краєзнавства [3, с. 77]. При підготовці педагогів на фундаментальну гуманітарну підготовку бакалавра відводиться до 65 % усього навчального часу, що передбачає: а) оволодіння основами наук у їх історико-культурному розвитку; б) розвиток здатності аналізувати соціально-культурні проблеми; в) формування вміння логічно виражати судження щодо явищ культури; г) актуалізацію культурних цінностей, суттєвих для становлення особистісної концепції життєдіяльності; д) формування потреби в безперервній освіті як основи фахового вдосконалення [3, с. 40]. У системі вищої освіти Японії перелік загальноосвітніх курсів є також значним. Культурологічні курси представлені в групі „гуманітарні та ті, що належать до них, науки”: етика, релігія, література, музика поряд з філософією та історією; та в групі „соціальні науки”: освіта, моральна освіта, антропологія поряд з соціологією, правом, політикою, економікою, психологією [4, с. 38]. У системі національної освіти Китаю серед обов’язкових гуманітарних курсів: філософія, етика, рідна та іноземна мова, суспільно-політичні вчення [4, с. 5].

Проблема посилення значущості етичної освіти та морального виховання в освітніх системах за кордоном заслуговує, на наш погляд, на окремий розгляд. Домінантною в культурологічній підготовці є проблема етичної освіти та морального виховання, що віддзеркалилося й у визначенні однієї з провідних сфер компетентності випускників університетів на Заході – „особистісно-етичної”.

Усвідомлення педагогами тенденції до різкого падіння загальної культури молоді зумовило прагнення змінити ситуацію засобами актуалізації класичного надбання людства, перетворюючи цей пласт в основу свідомості молодого покоління.

У філософсько-педагогічній думці новітнього часу як зарубіжній так і вітчизняній сформувалась позиція, що в інформаційному суспільстві гуманітарна освіта повинна головним чином готувати людину до життя за межами професії, оскільки необхідність професійних змін протягом життя диктує динаміка розвитку соціуму;

Зважаючи на вищенаведені концептуальні позиції та аналіз практики, можна було б зробити висновок, що необхідність реформи гуманітарної складової в тому вигляді, як вона відбулася, була недоцільною, неадекватною реаліям соціального буття. Принаймні її необхідно було ґрунтовно аргументувати, оскільки пояснення про необхідність йти у фарватері Болонського процесу, який до речі завершився, на наш погляд є недостатнім. На наш погляд, зарубіжний досвід необхідно досліджувати системно і критично. Системність і критичність, ми вважаємо, повинні бути провідними підходами до осмислення зарубіжного досвіду, тому що у нас формується тенденція ідеалізувати зарубіжний досвід, ставитися до нього як до безперечного взірця для наслідування. Ми вважаємо, що до зарубіжної практики необхідно ставитися як до досвіду, де не тільки переможні кроки, а й

невдалі експерименти, що віддзеркалюються в дослідженні європейських науковців. Ще на Заході дуже шанобливо ставляться до власних традицій, здобутків національних систем освіти. Вважаємо, ми орієнтуємося не на ті особливості освіти, які мають ключове значення. Наприклад, забезпечення випереджувального характеру змісту освіти; інтердисциплінарні студії тощо. Нами абсолютизуються як важливі процесуальний бік навчального процесу, форми його організації і майже ігноруються досягнення в проектуванні змісту освіти, зокрема навчальних програм.

Взагалі, кожна освітянська реформа повинна мати в своїй основі ґрунтовні теоретичні засади. У демократичному, багатопартійному суспільстві природним є висока частота змінюваності міністрів освіти. Проте сама система освіти повинна експериментально перевіряти запропоновані нововведення і відмовитися від них, якщо перевірка практикою, досвідом доводять, що вони непродуктивні і не наближують до вирішення соціально значущих проблем. Система освіти повинна відсіювати гіпотези, ефективність яких ставиться під сумнів практикою та повертатися до найоптимальніших моделей, взірців організації навчально-виховного процесу.

Особливо необхідно сказати про витіснення у простір елективних курсів „Етики”. Сучасне соціальне життя представляє приклади аморальних, можна сказати „дикунських” проявів у сімейній, суспільній, дозвіллевих сферах життя. Цинізм, небажання поважати одне одного, цінувати людську гідність, навіть ігноруючи цінність життя, перебільшують іноді рівень допустимого у цивілізованому суспільстві.

Не в останню чергу цьому сприяє загальна атмосфера у суспільстві, яка формується моделлю „слабо зв'язаної культури”. Вводячи це поняття, американський науковець Р. Мерелмен визначив її таким чином. Це принципова еkleктика стилів і форм різних часів і народів, що подається як новий „суперстиль”. Він має прояви у мистецтві, зокрема, архітектурі як тяжіння до безкрайніх обсягів, слабо та вільно архітектурно оформлених, прагнення відійти від чіткого поділу простору на „внутрішнє” та „зовнішнє, „приватне” та „службове” тощо. У мовній площині – це засилля стандартизованих, гомогенно-уніфікованих форм; розпад системи діалектних, чоловікових, професійних та соціальних лінгвістичних відмінностей; експансія жаргонної мови, загальна „девальвація” слова. Урівняння, фактично рівне обезцінення різного роду інформації (політичних і спортивних новин; різного роду сенсацій, метеорологічних повідомлень, рекламних роликів тощо, що безсистемно передаються з калейдоскопічною швидкістю) як засадничий структурний принцип формування телепростору; плюралізм та синкретичність „безмежного та багатоманітного меню цінностей”, що тиражується ЗМІ, уявний демократизм; культивування текучості та дрібності світосприйняття, спроби надати культурні санкції сексу та насиллю. Соціокультурна деградація освіти. Примітивізація гуманітарних, етичних та естетичних компонентів змісту навчальних програм, зниження авторитету вчителів та

вихователів тощо. Заорганізованість життя із зниженням уваги до реалізації мети і взагалі цільового визначення діяльності [5, с. 24].

Проте не можна не відзначити й інші тенденції в суспільних настроях. Цю тенденцію можна було б назвати терміном, запропонованим культурологом Бранко Бокуном – „контрибюкратією” від „контрибют – робити внесок, співпрацювати, жертвувати”, на відміну від лозунгової демократії [6, с. 41]. Сюди можна віднести прояви збору коштів на лікування хворих дітей через мережу Інтернет чи телебачення; солідарність проти проявів правового свавілля щодо поведінки „мажорів” тощо.

На жаль, тенденція до ігнорування моральних норм посилюється. Суспільство повинно змінити духовну ситуацію. Проте майже жоден соціальний інститут, за рідким винятком, не ставить за мету оцінювати аморальні дії жорстко, без посилань на релятивізм як суспільну норму, культивувати моральні цінності. І навіть якщо це перебільшення, необхідно зазначити, що градус толерантності у нашому суспільстві відносно аморальності у різних проявах – несправедливості, корупції – є недопустимо високим.

Великий Л. М. Толстой писав, що людина – не звір і не ангел, це ангел, що народжується із звіра. Геніальний письменник визначив найголовніше – що народження людського в людині – процес важкий, він потребує зусиль і зовнішньої підтримки. Це означає, що суспільство повинно підтримувати та схвалювати кращі прояви людини, щоб допомагати їх закріпленню у свідомості. Зараз ця суспільна функція послаблена. І справа не тільки у політиці ЗМІ, до того ж ми не можемо не підкреслити роль журналістів у боротьбі з проявами соціальної несправедливості. Система освіти також різко послабила свої зусилля в вирішенні цього питання. Так, ми маємо навчальну дисципліну „Етика” в 5-6 класах середньої загальноосвітньої школи. Проте цього недостатньо. А у вищій школі ми невиправдано скоротили діяльність по прищепленню необхідності моральної оцінки суспільної поведінки. „Етика”, переведена у статус елективних дисциплін, майже зникла з навчальних планів, витіснена професійно-орієнтованими „Етиками ділового спілкування”, „Етиками податківців» тощо. Усе це не дозволяє піднятися у процесі отримання вищої освіти на загальнолюдський рівень осмислення моральних проблем, що сьогодні так необхідні для оздоровлення духовної атмосфери суспільства. Ми вважаємо, що на всіх ступенях освіти в усіх навчальних закладах різного типу повинні бути плацдарми у вигляді навчальних курсів з актуалізації морально-етичної проблематики. Це важливий чинник збереження соціальної підтримки рівня цивілізованості у суспільстві, формування світоглядної культури студентства.

Список використаної літератури

1. Беланова Р. А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах / Україна – США / Р. А. Беланова. – К. : Центр практ. філософії, 2001. – 216 с. **2. Ладыжец Н. С.** Философия и практика

университетского образования / Н. С. Ладъжец. – Ижевск, 1995. – 285 с.
3. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутнього вчителя / Олена Шевнюк // Мистецтво та освіта. – 2003. – № 4. – С. 4 – 6.
4. Михайличенко О. В. Система освіти у сучасній Японії / Михайличенко О. В., Репетюк Н. С. – К. : Держ. лінгв. Ін.-т, 1997. – 20 с.
5. Савицкая Т. Е. Западная демократия и адекватный ей тип культуры : размышления очевидца // Культура в современном мире : опыт, проблемы, решения. – Науч.-информац. сб. – Вып. 2. – М. : РГБ, 1995. – С. 3 – 18.
6. Савицкая Т. Е. Бранко Бокун – новое имя в культурологии // Культура в современном мире : опыт, проблемы, решения. – Науч.-информац. сб. – Вып. 2. – М. : РГБ, 1995. – С. 3 – 9.

Зюзіна Т. О. Цикл гуманітарних дисциплін як засіб формування світоглядних позицій студентства

У статті розкрито особливості формування світоглядних позицій студентів у світовій практиці університетської освіти в нових соціокультурних умовах гуманітарної культурологічної підготовки у вищих навчальних закладах. Проаналізовано зміст культурологічних курсів „Культурологія”, „Етика”, „Релігієзнавство”, шляхи його модернізації, адекватні новим тенденціям соціального життя.

Ключові слова: формування світоглядних позицій студентів у вищих навчальних закладах, теоретико-методологічні засади модернізації змісту культурологічної підготовки, навчальний курс „Етика” в системі загальної освіти.

Зюзина Т. А. Цикл гуманитарных дисциплин как средство формирования мировоззренческих позиций студенчества

В статье раскрыты особенности формирования мировоззренческих позиций студенчества в мировой практике университетского образования в новых социокультурных условиях. Проанализировано содержание культурологических курсов „Культурология”, „Этика”, „Религиоведение”, пути его модернизации, адекватные новым тенденциям социальной жизни.

Ключевые слова: формирование мировоззренческих позиций студентов в высших учебных заведениях, теоретико-методологические основы модернизации содержания культурологической подготовки, учебный курс „Этика” в системе общего образования.

Zyuzina T. O. Humanitarian Subjects as Means of Forming the World outlook of University Students

The article reveals certain peculiarities of forming of the world outlook of university students in the process of humanitarian cultural training in higher educational establishments. The contents of humanitarian subjects, such as Culture Study, Ethics and Religion, have been analyzed; the ways of their modernization and actualization have been investigated.

Key words: humanitarian training forming the world outlook of university students in higher educational establishments; theoretical and methodological basis cultural training contents modernization.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2012 р.
Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378:005:001.895

А. В. Кожевникова

**СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА
ТЕХНОЛОГІЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Сьогодні освіта не може бути вдосконалена без принципового переосмислення ролі вчителя в навчально-виховному процесі. Учитель нині повинен навчатися управляти діяльністю як усього колективу учнів, так і кожного окремого учня. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя в педагогічному університеті, орієнтована на передачу знань, умінь і навичок, не може забезпечити повноцінний розвиток кожної особистості без використання інноваційних технологій.

Аналіз наукових джерел з питань інноваційної технології та організації педагогічного процесу у вищих навчальних педагогічних закладах засвідчує наявність широкого спектра робіт. Сутність поняття досліджували В. Беспалько, В. Бухвалов, Б. Горячов, І. Дичківська, В. Євдокимов, Т. Ільїна, М. Кларін, О. Кіяшко, І. Лернер, В. Монахов, Т. Назарова, В. Паламарчук, О. Пехота, І. Прокопенко, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Слободчиков, О. Філатов, Д. Чернілевський, С. Шаповаленко та ін. У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблеми педагогічних технологій представлено в дослідженнях таких вчених, як С. Ведемейер, Г. Веллінгтон, М. Вульман, М. Кларк, П. Мітчел, Ф. Персиваль, С. Сполдінг, Р. Томас та ін.

Узагальнюючи праці, у яких розкрито ці питання, можна виділити кілька напрямів наукових досліджень: висвітлення окремих аспектів у галузі управління освітніми системами (Є. Березняк, А. Бойко, Ю. Конаржевський, М. Кондаков, Є. Костяшин, В. Кременя, В. Кричевський, В. Крижко, В. Кушнір, О. Сухомлинська та ін.) ; опрацювання проблем, пов'язаних з методами управління освітою (О. Мармаза, М. Поташник, В. Пікельна, П. Худоминський та інші).

Інноваційні педагогічні технології в організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах розглядались у дослідженнях І. Богданової, В. Боднара, О. Гохберг, О. Євдокимова, І. Козловської, С. Сидоренка, А. Слободенюка та ін. А саме формування готовності